

4. DE NACHTMERRIE VAN HET NUCLEAIRE AFVAL

INLEIDING

Dé Achillespees van de nucleaire sector is het nucleaire afval. Vertel aan je kinderen dat je al meer dan 40 jaar hoogradioactief kernafval produceert, dat het honderdduizenden jaren radioactief zal blijven en je geen flauw benul hebt wat ermee te doen. Vertel aan de Vlamingen, Walen en Brusselaars dat ze de volgende jaren nog 750 miljoen euro zullen moeten betalen om een nucleair stort op te kuisen in de Kempen, terwijl het bestaan van dat stort niet hun schuld was, maar de schuld van politici en bedrijfsleiders in de jaren zestig en zeventig. Ethiek. Het is een kwestie van ethiek. Dit doe je niet. Zo'n erfenis laat je je kinderen niet na. Heeft een samenleving ooit zo'n grote facturen doorgeschoven naar volgende generaties? Heeft één generatie ooit zo'n impact gehad op honderden, ja, duizenden generaties na haar?

In het begin was het nucleair afval voor de sector gewoon geen issue. Dat kunnen we ons nu niet meer voorstellen, maar het lag gewoon buiten hun gezichtsveld. Neem nu het rapport van regeringscommissaris voor atoomenergie Jacques Errera over kernenergie in ons land in de periode 1960-1962. Het beschrijft 134 bladzijden lang de ontwikkelingen in de sector, het wetenschappelijk onderzoek en de bouw van de eerste kerninstallaties bij het Studiecentrum voor Kernenergie (SCK). De commissaris geeft in detail alle mogelijke gegevens over wetenschappelijk onderzoek, de subsidies voor het SCK per jaar, de samenstelling van een hele reeks commissies en werkgroepen en noem maar op. Het rapport is echt een schitterend werkstuk. Eén zwak punt: De problematiek van het kernafval is goed voor één paragraaf van 24 (!) regels. Die passage bevat dan nog geen woord over de problemen met het nucleair afval. Er wordt alleen bericht over de interessante vooruitgang in het wetenschappelijk onderzoek. De commissaris gaat dapper door in zijn volgende rapport dat de periode 1963-67 beschrijft: van de 157 bladzijden wordt er een halve bladzijde aan afvalbehandeling gewijd. Hierbij geen woord over de problemen en niet beantwoorde vragen, nog steeds enkel hoerageroep over de vorderingen in het wetenschappelijk onderzoek. Deze twee rapporten zijn zeer illustratief. In die periode hadden overheden en bedrijven nauwelijks aandacht voor de risico's van hun activiteiten voor de volgende generaties. Het was gewoon geen issue. Hun ethisch inlevingsvermogen was pijnlijk begrensd.

Een ander aspect van de kernsector kreeg daarentegen wel veel aandacht, namelijk de financiële risico's voor de privé-sector die in de kernsector investeert. Stel dat er een ongeluk gebeurt. Wie gaat de misschien wel gigantische factuur betalen? Geen enkele verzekeringsmaatschappij wou kernreactoren, zelfs niet de kleine onderzoeksreactoren bij het SCK, verzekeren. Dat probleem stelde zich uiteraard in alle landen die zich lanceren in de kernindustrie. Er werden hierover verbluffend snel internationale verdragen gesloten: de Overeenkomst van Parijs van 29 juli 1960 en de Overeenkomst van Brussel van 31 januari 1963. Samengevat komen ze hierop neer: als een ongeluk ten gevolge van het gebruik van kernenergie schade veroorzaakt, dan hoeft degene die verantwoordelijk is niet alle schade te vergoeden. De verantwoordelijkheid van de exploitanten wordt beperkt of geplafonneerd. Als de schade hoger is dan dat plafond, springt de Staat bij. Anders gezegd: het risico van de nucleaire activiteiten werd grotendeels afgewenteld op omwonenden en de belastingbetaler. Ondertussen zijn die verdragen herhaaldelijk gewijzigd, maar dat basisprincipe staat nog overeind en de sector geniet nog altijd van een uniek voorkeursregime waarbij hij een deel van het risico niet zelf moet dragen. Het zegt uiteraard bijzonder veel over de prioriteiten van de politieke klasse dat ze reeds in 1960 dit probleem regelde.

In tegenstelling tot de financiële risico's voor de privé-sector, kregen de risico's van het nucleaire afval voor mens en milieu nauwelijks aandacht. Wat rampenplanning betrof, was het niet veel beter. In maart 1976 wees een commissie ingesteld door de minister voor economische zaken, de Commissie van Beraad inzake Kernenergie, al op de noodzaak meer te investeren in rampenplanning. Zonder effect. Na het ongeluk in Harrisburg in 1979 stelde de regering een werkgroep aan om de veiligheid van de centrales onder de loep te nemen. Eén van de aanbevelingen was dat er snel veiligheidsplannen moesten komen. Er gebeurde niets. Zeven jaar later deed de ramp in Tsjernobyl de Wetstraat opschrikken. Er kwam een onderzoekscommissie in de Senaat die in 1988 wees op het ontbreken van een goede noodplanning in ons land. Pas twee jaar later volgde er een eerste globaal nucleair noodplan. Dat was dus veertien jaar na de eerste aanbeveling van een officiële commissie. First things first.

De eerste decennia van het nucleaire tijdperk was er dus gewoon geen beleid inzake nucleair afval. Een koninklijk besluit uit 1963 verplichtte de producenten van nucleair afval de nodige maatregelen te nemen om de werknemers en de bevolking te beschermen. Een instelling bevoegd voor nucleair afval, normen en regels inzake verwerking en opslag, het bestond allemaal niet. Het werd overgelaten aan de betrokken bedrijven. Het SCK speelde gedurende vele jaren de vergaarbak van nucleair afval. Het verwerkte afval, stockeerde het of dumpte het in zee. In het volgende decennium begon de problematiek van het kernafval ietsje meer aandacht te krijgen. In maart 1976 publiceerde de "Commissie van Beraad inzake Kernenergie", opgericht door minister van economische zaken André Oleffe, haar eindrapport over de stand van zaken inzake kernenergie. Over kernafval was de commissie zeer duidelijk: "Het ontbreken van een definitieve oplossing voor hoogactieve afvalstoffen vormt een ernstig actueel probleem voor de ontwikkeling van kernenergie; het zal een krachtige rem zijn indien er binnen enkele jaren geen voldoende veilige oplossing voor zal zijn gevonden." Dat was in 1976. Nu, 29 jaar later, staat de sector ondanks vele tientallen miljoenen euro's voor wetenschappelijk onderzoek geen stap dichterbij een oplossing voor nucleair afval.

Toen het kabinet Deleuze in juli '99 startte was het nucleair afval dan ook een prioriteit. Olivier Deleuze had twee grote bekommernissen: hij wou maximaal risico's bij het beheer van het nucleair afval vermijden en garanderen dat de samenleving morgen en overmorgen voldoende geld zou hebben om het afval te beheren. De twee grote dossiers van het kabinet Deleuze waren de sanering van het oude nucleaire kerkhof in Mol-Dessel en de financiering van de afbraak van de kerncentrales. Dan was er ook de financieringstechniek van het zogenaamde "Fonds op Lange Termijn". Begin 2003 kregen we van NIRAS de eerste "inventaris van nucleaire passiva", een volgens NIRAS "vertrouwelijk" document, dat ik hier ook toelicht. Helemaal op het einde van de legislatuur dook er een dossier op waarop Olivier Deleuze bijna zijn nek brak: een mislukte financiële operatie met geld voor de berging van nucleair afval door een overheidsinstelling. Dat licht ik toe op het einde van dit hoofdstuk. De radioactieve vervuiling van Umicore in Olen ten gevolge van de productie van radium en uraniumoxide, hoe belangrijk ook, behandel ik hier niet. Het zou ons te ver leiden.

Ik wil vooreerst twee technische begrippen toelichten: "provisies" en "nucleair passief". Ik geef een voorbeeld. Stel dat je in 1970 een kerncentrale bouwt om die 40 jaar te laten draaien. Je sluit de centrale dus in 2010. Je wacht enkele jaren tot ze "afgekoeld" is en laat ze dan afbreken. Die afbraak, en vooral de behandeling en berging van het nucleair afval, zal handenvol geld kosten. Je krijgt dus op dat moment als bedrijf heel zware facturen te betalen. Hoe kan je er nu voor zorgen dat je op dat moment het nodige geld hebt? Door "provisies" aan te leggen, een spaarpotje zeg maar. Je legt bijv. vanaf 1970 elk jaar een beetje geld opzij,

en dat gedurende veertig jaar, zodat je na 2010 voldoende geld hebt voor de afbraak. Het is een bekende techniek (die trouwens ook in andere dossiers wordt toegepast, bijv. in de pensioensector). Wie in de kernsector werkt, moet dus provisies aanleggen. Wie dat niet doet, zal op een zeker moment geen of niet voldoende geld voor de opkuis hebben. Dan spreekt men van een “nucleair passief”: er is geld nodig voor de opkuis, maar dat geld is er niet.

Radioactief afval wordt ingedeeld in drie categorieën. Afval van categorie A omvat laag- en middelactief afval met een korte halveringstijd. Afval van categorie B omvat laag- en middelactief afval dat besmet is met radioactieve stoffen met een lange halveringstijd in concentraties die te groot zijn voor categorie A, maar dit afval brengt te weinig warmte voort om deel uit te maken van categorie C. Het afval van categorie C groepeerd al het hoogactief afval, dat grote hoeveelheden radioactieve stoffen met een lange halveringstijd bevat. Door zijn hoge activiteit geeft het grootste deel van dit afval veel warmte af. Simpel gezegd: afval van categorie A is het minst erg, B is erger en C stelt onoverzichtelijke problemen. Om het boek leesbaar te houden gebruik ik verder de term “laagradioactief afval” voor afval van categorie A en “hoogradioactief afval” voor afval van categorie C.

Eerst het oude nucleaire kerkhof in Mol-Dessel, de zogenaamde dossiers BP1-BP2, een deel van onze “ecologische schuld”. Het dossier BP1 was een heel trieste illustratie van de verkeerde keuzes van de nucleaire sector. In de jaren zestig richtte een internationaal consortium van dertien OESO-landen in partnerschap met de privé-sector in Dessel “EUROCHEMIC” op, een “opwerkingsfabriek”. Dat is een fabriek om gebruikte kernbrandstof te behandelen om er nieuwe kernbrandstof van te maken. Voor de echte nucleofielen was dat het neusje van de zalm en de definitieve stap naar een samenleving met eindelijk veel energie tot in de eeuwigheid. Koning Boudewijn kwam persoonlijk in 1966 het bedrijf openen. EUROCHEMIC kon de verwachtingen echter niet inlossen. Het bedrijf sloot na acht jaar, in 1974, al de deuren. Frankrijk en Groot-Brittannië gingen weliswaar door met de opwerking van nucleaire brandstof, maar met als prijs een gigantische milieuvervuiling. De gesloten opwerkingsfabriek in Dessel was een verschrikkelijk nucleair kerkhof: gebouwen en terreinen zaten boordevol radioactiviteit, met onder meer het zeer gevaarlijke plutonium. De landen betrokken bij het project schoven de zwarte piet door naar de Belgische regering. Die sloot een akkoord met de Belgische elektriciteitssector om de fabriek eventueel terug op te starten, maar de privé-sector trok zich uiteindelijk terug. De Belgische Staat bleef volledig alleen achter met de erfenis. Ze kreeg van het internationaal consortium wel nog 650 miljoen oude Belgische franken voor de sanering, maar die zou veel meer kosten: meer dan 24 miljard oude Belgische franken.

Dossier BP2 heette officieel de “ex-Waste-installaties” van het Studiecentrum voor Kernenergie (SCK). Het SCK had zelf gedurende vele jaren nucleair afval zowel van eigen productie als van derden opgeslagen en behandeld, maar dit op een zeer slordige manier, met zware nucleaire vervuiling tot gevolg. Grote hoeveelheden hoogradioactief afval waren zeer onzorgvuldig opgeslagen. Provisies om de kosten van de sanering te betalen waren er nauwelijks. Opnieuw een nucleair passief dus.

Op het einde van het jaar 2000 was al ongeveer 260 miljoen euro uitgegeven aan de sanering van BP1 en BP2 (10,6 miljard Belgische frank). De kosten om de sanering te voltooien, werden toen geraamd op een bijkomend bedrag van 750 miljoen euro (30 miljard Belgische frank). De sanering van BP1 zou tegen 2007 rond zijn, die van BP2 tegen 2020.

In het najaar van 1999 belandde dit dossier bij Olivier Deleuze. Tot 2000 was de financiering van de sanering van BP1 en BP2 gegarandeerd via “conventies” met Electrabel. De techniek van conventies was de regel in de energiesector. In plaats van wetten en koninklijke besluiten te gebruiken om aan politiek te doen, sloot de overheid in alle discretie conventies met de privé-sector (Electrabel, Distrigas etc). Met een wet kan je eenzijdig iemand een verplichting opleggen, zonder dat je het akkoord van alle betrokkenen nodig hebt. Om een conventie af te sluiten, moet iedereen akkoord gaan. Anders gezegd: via de techniek van conventies hadden de Belgische politici al jaren veel macht uit handen gegeven aan de privé. We kregen van de administratie te horen dat de vorige energieministers de dossiers BP1 en BP1 hadden laten liggen en dat we maar een paar maanden hadden om een nieuwe financieringsregeling uit te werken voor de periode na 2000. Anders zou de sanering van de nucleaire vuilnisbelt in de Kempen stilvallen. Wat ethisch onverantwoord zou zijn en politiek een lastig dossier zou worden. “Groene staatssecretaris heeft geen geld voor sanering nucleair afval”, zou het heten in de krant. Deleuze en ik wilden van die conventies af. We probeerden in al onze dossiers te werken met wetten en besluiten, zoals in alle andere sectoren. In dit dossier lukte dit vrij vlot. De financiering van de sanering van BP1 gebeurde tot nu toe door de Belgische Staat, door de belastingbetaler dus. De sanering van BP2 werd betaald door Electrabel, die de kosten ervan mocht doorrekenen aan de elektriciteitsconsument. Liberalen en socialisten wilden net als wij een degelijke en definitieve oplossing. De regering legde daarom bij wet vast dat de sanering zou gebeuren op kosten van de elektriciteitsconsument, via een heffing op het transport van elektriciteit. Voor de sanering van BP2 veranderde er voor de consument dus niets: hij betaalde vroeger via zijn elektriciteitsfactuur en hij bleef betalen via zijn elektriciteitsfactuur. Maar de sp.a vond dat Electrabel er nogal goedkoop vanaf kwam. Ze eisten dat de sanering van BP1 niet meer door de Staat, maar eveneens door de elektriciteitsconsument zou betaald worden via de nieuwe heffing. Wij stemden in. De liberalen lieten passeren. De sanering van deze twee passiva is bijgevolg gegarandeerd. De regeling die onder paarsgroen tot stand kwam heeft als voordeel dat de sanering van het nucleaire kerkhof in Mol-Dessel kan afgewerkt worden en dat de overheid hiervoor niet meer gebonden is aan de privé via conventies. Maar er blijft een wrange nasmaak. Want de elektriciteitsconsumenten, zowel gezinnen als bedrijven, zullen de volgende jaren nog een 750 miljoen euro gaan betalen voor de opkuis van één van de grootste nucleaire vuilnisbelten van Europa, een erfenis ten gevolge van dramatische vergissingen in de nucleaire sector van zowel de privé-sector als de overheid.

DE INVENTARIS VAN DE NUCLEAIRE SITES: STAATSGEHEIM!

Het dossier BP1/BP2 doet uiteraard de vraag rijzen hoe we zo’n situaties in de toekomst kunnen vermijden. Hoe kunnen we voorkomen dat we straks een nieuw nucleair passief hebben, dat naar de burger wordt doorgeschoven? Hoe vermijden we dat onze ecologische schuld nog stijgt? De regering Dehaene had zich die vraag ook gesteld en een antwoord geformuleerd: via de programmawet van 12 december ‘97 kreeg NIRAS de opdracht om een inventaris op te stellen van alle nucleaire installaties en sites op Belgisch grondgebied die radioactieve stoffen bevatten. De wet sprak van een “inventaris van de nucleaire passiva”. In die inventaris moet NIRAS ook meedelen hoe het zit met de “toereikendheid” en “beschikbaarheid” van de provisies voor de financiering van de opkuis in de toekomst. Toereikendheid gaat over de vraag of er genoeg geld voor de opkuis opzij gezet is, beschikbaarheid slaat op de vraag of er waarborgen zijn dat het geld morgen ook op tafel zal liggen. Kan het bijv. door een faillissement van de onderneming plots verdwijnen? NIRAS moet volgens de wet aan de regering om de vijf jaar zeggen of de bedrijven en instellingen in de nucleaire sector wel genoeg geld opzij gelegd hebben om later hun site op te kuisen en hoe

het zit met de beschikbaarheid. De wet bepaalt ook dat de bevoegde minister of staatssecretaris op basis van die inventaris “corrigerende maatregelen” kan vragen aan een bedrijf of instelling. Stel dat uit de inventaris blijkt dat een bepaald bedrijf niet genoeg provisies voor de sanering van een nucleaire site heeft aangelegd, dan kan de minister of staatssecretaris vragen dat er extra provisies worden aangelegd, zodat er in de toekomst geen nieuw nucleair passief kan ontstaan.

Het opmaken van de eerste inventaris vergde van NIRAS enorm veel werk. Er bestond in 1997 in ons land geen volledige inventaris van alle nucleaire installaties. De overheidsinstelling die waakt over de nucleaire veiligheid, het FANC, had eigenlijk over een inventaris moeten beschikken. Maar het FANC kwam maar zeer traag op gang en beschikte niet over zo’n document. NIRAS moest zelf aan de slag gaan. Op 27 januari 2003 overhandigde NIRAS de eerste inventaris aan Olivier Deleuze. Als we de start van de reactor BR1 van het SCK in 1956 als startpunt van het nucleaire tijdperk in België nemen, heeft het dus 47 jaar geduurd vooraleer ons land een inventaris van alle nucleaire activiteiten had. Wat nog maar eens bewees dat de politici en bedrijfsleiders die België in het nucleaire tijdperk loodsten, totaal geen verantwoordelijkheid hadden.

Vóór Olivier Deleuze de inventaris kreeg, was er binnen NIRAS een hartig woordje gepraat over “de status” van het document. Eind 2002 was een eerste ontwerp van de inventaris klaar. De voorzitter van NIRAS beschouwde dit document als vertrouwelijk. In de juridische betekenis van het woord wel te verstaan. De wet van 11 december 1998 betreffende de classificatie en de veiligheidsmachtigingen bepaalt dat “vertrouwelijke” documenten enkel kunnen ingezien worden door mensen met een “veiligheidsmachtiging”. Die machtiging krijg je van een speciale overheidsdienst na een onderzoek door de staatsveiligheid. De voorzitter van NIRAS deelde in het voorjaar van 2002 aan de leden van de raad van bestuur die het document wilden inzien mee dat ze zo’n veiligheidsmachtiging dienden aan te vragen. Hijzelf en de directeur-generaal van NIRAS hadden zo’n machtiging. Enkele leden van de raad van bestuur vroegen er één aan, maar de procedure sleepte aan. Toen het document uiteindelijk op de raad van bestuur moest worden voorgelegd, had buiten de voorzitter en de directeur-generaal niemand een veiligheidsmachtiging. De raad van bestuur besliste om vertrouwen te schenken aan de voorzitter en de directeur-generaal en stemde ermee in om het document zonder het ingezien te hebben, door te zenden naar de staatssecretaris.

Ik vond dat NIRAS de wetgeving verkeerd interpreteerde. Waarom was het volledige document vertrouwelijk? Mocht de bevolking niet weten hoeveel nucleaire materialen er op de Belgische nucleaire sites lagen? Dat is toch een kwestie van openbaarheid van bestuur. Bovendien vind je de meeste gegevens, tenzij die van Belgonucleaire en FBFC, mits een beetje zoeken op het internet. Als je omwille van veiligheidsoverwegingen de gegevens over plutonium en andere delicate zaken vertrouwelijk wil houden, dan kan je, zoals nog gebeurt bij publicatie van overheidsdocumenten, twee versies maken: één volledig document voor de regering en één voor het grote publiek waarin een aantal zaken geschrapt zijn. Het document zou ook financieel-economische gegevens bevatten over de provisies die de bedrijven hadden aangelegd. Maar die gegevens vind je gewoon in de balans van de bedrijven en die balans is ook een openbaar document. NIRAS bestempelde het document als vertrouwelijk, punt uit! Misschien vreesde de voorzitter dat de pers en de publieke opinie zouden schrikken als alle informatie over nucleaire sites, afval en provisies plots zou opduiken in één document en dat het document koren zou zijn op de molen van de tegenstanders van kernenergie? Olivier Deleuze en ik hebben er geen gevecht rond gevoerd en aanvaard dat het document

vertrouwelijk was. Achteraf bekeken was het een vergissing, want de bevolking heeft toch het recht om te weten wat er in de sector gebeurt.

Kon Olivier Deleuze het document wel inkijken? Hij had immers geen veiligheidsmachtiging. Neen, dat zou al te gek zijn. De kwestie was gelukkig al geregeld in september 2002.

Ministers en staatssecretarissen konden een document tekenen waarin ze verklaarden vertrouwelijke en geheime documenten niet te zullen verspreiden, wat hen automatisch recht gaf op een veiligheidsmachtiging. Olivier Deleuze had dat ook gedaan en kon dus de NIRAS-inventaris inkijken.

De grote besluiten van de inventaris zijn wel publiek en kan je lezen op de website van NIRAS. Wat je niet op de website van NIRAS leest, is dat de inventaris problemen signaleert bij de twee grote Belgische bedrijven in de kernbrandstofsector, Belgonucleaire en FBFC. Olivier Deleuze sprak me er heel bezorgd over aan. "Luc, NIRAS garandeert me niet zwart op wit dat die twee bedrijven genoeg geld hebben om later hun sites op te kuisen en dat dat geld beschikbaar zal zijn. We mogen absoluut niet het risico nemen dat de samenleving straks met nieuwe nucleaire passiva geconfronteerd wordt. Uiteindelijk is het toch altijd de belastingbetaler die de factuur betaalt. En Belgonucleaire maakt MOX, en MOX dat betekent plutonium! Geen risico's hier. Schrijf onmiddellijk naar die twee en vraag corrigerende maatregelen, kopie aan NIRAS en nodig NIRAS voor een gesprek uit. Zeg hen dat dit absoluut prioritair is." Zo gezegd, zo gedaan. We maanden de twee bedrijven aan om de situatie recht te zetten. NIRAS nam het dossier prioritair op. We naderden toen de verkiezingscampagne 2003 en hebben het dossier niet kunnen afwerken. In de nucleaire sector duurt het altijd vele maanden eer je een stap verder zet. We wisten dat we het dossier niet meer rond zouden krijgen, maar hadden onze job gedaan. Het was aan onze opvolgers om erover te waken dat Belgonucleaire en FBFC deden wat hun opgedragen was. Een parlementaire vraag van Ecolo in 2004 leerde echter dat de dossiers na een jaar nog steeds niet afgehandeld waren.

DE WET OP DE KERNPROVISIES

Naast het dossier in verband met de sanering van de nucleaire erfenis was er een tweede groot dossier: de financiering van de afbraak van de kerncentrales en het beheer en de opslag van het kernafval dat daaruit voort zou komen, inclusief de gebruikte kernbrandstof. De uitdaging was dubbel:

- er zal voor die afbraak en sanering *genoeg* geld moeten zijn. Er moeten dus voldoende provisies worden aangelegd.
- het zal ook *beschikbaar* moeten zijn. Stel dat Electrabel in 2014 failliet gaat, dan kunnen al die provisies in het faillissement verdwijnen en is er een gigantisch nieuw nucleair passief. De factuur ervan zou naar de gewone man in de straat doorgeschoven worden en dat moet uiteraard absoluut vermeden worden.

Ik wil enkele cijfers en data geven over de afbraak van de kerncentrales. In 2015 worden de kernreactoren Doel 1, Doel 2 en Tihange 1 stilgelegd. Dan wordt er vijf jaar gewacht, zodat de radioactiviteit in de reactor kan afnemen. Dan volgt een periode van tien jaar om de kern van de reactor en de gebouwen errond te ontmantelen. Voor deze drie reactoren zou de klus dus tegen 2030 geklaard moeten zijn. Voor de jongste kernreactoren, Tihange 3 en Doel 4, tegen 2040. De verbruikte kernbrandstof moet echter nog minstens 50 jaar opgeslagen worden voor ze kan worden geborgen, het kan ook 60 tot 70 jaar en meer zijn. De kernbrandstof die in Doel 4 in 2025 nog bestraald wordt, kan dus, ten vroegste, vanaf 2075 geborgen worden, maar het kan dus ook 2100 worden.

Hoe zat het nu met het toezicht op de provisie voor de ontmanteling van onze kerncentrales? Bij de start van de paarsgroene regering stelden Olivier Deleuze en ik vast dat ook deze kwestie niet wettelijk geregeld was. Een onderzoekscommissie van de Senaat had nochtans al in 1991 aanbevolen dringend een regeling te treffen. Acht jaar later was er nog niets gebeurd. De oudste drie kernreactoren van Electrabel waren ondertussen al 24 jaar in bedrijf. Electrabel had wel provisie aangelegd, zo'n 2,5 miljard euro. Om dat bedrag even te situeren: dat is bijna evenveel als de waarde van het grootste Belgische pensioenspaarfonds (Star Fund van ING) en meer dan de pensioenfondsen van KBC en Suez-Tractebel samen. Over het toezicht op die provisie was er echter geen wettelijke regeling, enkel een conventie – weeral! – tussen Electrabel en het Controlecomité voor Elektriciteit en het Gas. De conventie sloeg bovendien niet op alle provisie en checkte de beschikbaarheid van de provisie niet. Bovendien zou het Controlecomité straks opgedoekt worden. Dan zou zelfs dat beetje toezicht op de provisie verdwenen zijn.

We vreesden niet dat Electrabel niet voldoende provisie had aangelegd, want die werden toch doorgerekend in de elektriciteitsstarieven. De belangrijkste zorg was de beschikbaarheid van de provisie: zouden die provisie er in 2020, 2030 of 2040 wel nog zijn? We wilden niet wachten op de inventaris van NIRAS die pas begin 2003 klaar zou zijn, want dan zouden we toch geen tijd meer hebben om nog iets structureel te doen. In mei 2003 waren er namelijk verkiezingen. We wilden parallel met het werk van NIRAS het probleem aanpakken. Electrabel zag zelf ook in dat de situatie onhoudbaar was. Zolang Electrabel een feitelijk monopolie had in de elektriciteitsmarkt, waren er niet zoveel risico's. Maar Europa had beslist om de elektriciteitsmarkt open te gooien. Electrabel groeide snel uit tot een Europese speler, wat voor extra kansen zorgde, maar ook voor nieuwe risico's. Dus moest er een sluitende regeling komen. De financiële markten vroegen trouwens aan Suez, feitelijke referentieaandeelhouder van Electrabel, om een duidelijke regeling van het statuut van de provisie.

“Ik geef gerust toe, mijnheer de kabinetschef”, zei de directeur strategie van Electrabel, “dat de huidige regeling inzake nucleaire provisie niet meer houdbaar is. De situatie is totaal veranderd. We gaan in versneld tempo naar een Europese elektriciteitsmarkt. Een duidelijke regeling inzake de provisie is ook in ons belang.”

Het was 22 juni 2001. De directeur strategie van Electrabel en ik vergaderden voor ons zoveelste dossier. We kenden elkaar ondertussen goed. Er waren zeer weinig rituelen nodig om tot de kern van de zaak te komen.

“Mijn voorstel is simpel”, zei ik. “Zoals in andere landen zouden deze provisie bij een overheidsinstelling geparkeerd moeten worden. De Staat kan nooit failliet gaan, een privé-bedrijf wel. We kunnen geen enkel risico nemen inzake dit dossier. Opnieuw een nucleair passief binnen enkele jaren en de overheid of de belastingbetaler opzadelen met de factuur van de afbraak van de kerncentrales? Ik mag er niet aan denken.”

“Die piste is bespreekbaar”, kreeg ik als antwoord, “maar dan moet de Staat er ook de verantwoordelijkheid voor de afbraak van onze kerncentrales en de sanering van de sites bij nemen. Wie de lusten heeft, draagt de lasten: wie de provisie heeft, draagt de verantwoordelijkheid.”

Tja, daar had hij een punt. Bovendien wist ik dat de liberalen hun standpunt 100% zouden steunen en het dus politiek onhaalbaar zou zijn om de provisie naar de Staat over te hevelen. Het zou een verloren gevecht zijn. De directeur strategie van Electrabel stelde een tussenoplossing voor. Een ingewikkelde constructie waarbij de provisie bij Electrabel bleven, maar de Staat wel toezicht zou kunnen houden. Zo zouden wij de garantie kunnen hebben dat er genoeg provisie zouden zijn en dat ze later beschikbaar zouden zijn. De piste

leek me interessant, tot ik te horen kreeg dat dit alles in een... conventie moest worden gegoten! Daar gingen we weer. Terwijl Deleuze en ik ons moeizaam en stap voor stap bevrijdden van de conventies die onze voorgangers gesloten hadden, kreeg ik er nu een nieuwe voorgeschoteld. Zijn advocatenbureau had al een gedetailleerde conventie uitgeschreven, met looptijd tot 2037!! Onaanvaardbaar voor ons. Een document tekenen dat de volgende regeringen en parlementen bindt tot 2037? Krankjorum. Maar ik deed de deur niet dicht. "Gezien de techniciteit van het dossier lijkt het me interessant dat jouw en mijn advocaat het dossier eerst bestuderen en dat we in een volgende vergadering bekijken waar we staan."

We hadden een prima advocaat voor dit dossier. Anders was het niet gelukt. De administratie energie had wel bekwame mensen, maar niet in deze materie: credit ratings, algemene voorrechten op roerende goederen en negative pledge clause..., dat was hun specialiteit niet.

Hoe zat het compromis in elkaar? Electrabel zou al haar provisie onderbrengen in een filiaal, Synatom. De Belgische Staat beschikt over een "gouden aandeel" in Synatom dat haar het recht heeft strategische beslissingen van Synatom te blokkeren. Synatom kan een deel van de geldwaarde die overeenkomt met de waarde van die provisie uitlenen aan Electrabel. Electrabel kan daarmee investeren. Er is wel een belangrijke voorwaarde voor het ontlend van geld door Synatom aan Electrabel. Electrabel moet een financieel gezond bedrijf zijn, een goede "rating" hebben zoals dat heet. Een "Opvolgingscomité" met zes topfiguren van de Nationale Bank, de Bankcommissie, de administratie energie, de administratie financiën en de CREG (de regulator van de elektriciteitsmarkt) waken daarover. Bovendien zitten de bazen van NIRAS en FANC mee aan tafel voor de technische kant van de zaak. Anders gezegd: topexperts inzake de nucleaire sector, de elektriciteitssector en bedrijfseconomie gaan mee waken over het risico dat de provisie in het gedrang komt. Als dat het geval zou zijn, kunnen zij Electrabel verplichten al haar provisie in dochter Synatom onder te brengen waar de Belgische Staat, via haar "gouden aandeel", de provisie kan beschermen. Dat Opvolgingscomité moet er ook over waken dat er genoeg provisie zijn. Als dat niet het geval is, kan het comité beslissen dat er extra provisie moeten worden aangelegd. De wettekst is uiteraard stukken ingewikkelder.

De advocaten van de twee partijen gingen aan de slag. Ik had onze advocaat de opdracht gegeven de conventie van Electrabel in een wetsontwerp te gieten en dat op tafel te leggen. Het zou dan aan hen zijn om uit te leggen waarom dat technisch of juridisch niet mogelijk zou zijn. Ik ging zelf naar enkele vergaderingen, want ik wou absoluut zoveel mogelijk bepalingen in het wetsontwerp krijgen. Wat nog goed lukte ook. Op het einde van onze onderhandelingen hadden we een gedetailleerd wetsontwerp van 25 artikels over en een conventie met veel blabla en één belangrijk artikel (voor de liefhebbers: de koppeling tussen de ratingschaal van Electrabel, zoals vast te stellen door Standard & Poor's, en het plafond van de fondsen die de kernprovisievenootschap aan de kernexploitant kan lenen). Maar in het wetsontwerp was een artikel opgenomen dat een volgende regering de mogelijkheid gaf die bepaling in de conventie desnoods tegen de wil van Electrabel in te wijzigen. Anders gezegd: de overheid zou het laatste woord hebben. Ik was heel tevreden over het compromis. Het gaf voldoende garanties aan de volgende generaties dat ze geen nieuw nucleair passief zouden erven. Dit zonder Electrabel "pijn" te doen. We bewezen dus met dit compromis dat we niet *tegen* Electrabel waren, maar best bereid waren om over een voor hen aanvaardbaar compromis te onderhandelen.

Op 22 juni 2002 werd het dossier door de regering goedgekeurd. Minister Vande Lanotte drukte op het laatste moment nog een belangrijke wijziging door. Er was gepland dat de overheid de werkingskosten van het Opvolgingscomité zou dragen. Vande Lanotte zag dat niet zitten: waarom zou de belastingbetaler de kosten van de controle van de nucleaire

provisies van een privé-maatschappij moeten dragen? De tekst werd op zijn vraag op het laatste nippertje gewijzigd, en dit zonder overleg met Electrabel: de rekening van de werkingskosten van het Opgvolgingscomité zou naar Electrabel gestuurd worden. Wat een woedende reactie opleverde. Het ging weliswaar om een klein bedrag (maximum twee miljoen euro per jaar), maar er was een belangrijk nieuw principe ingevoerd. Voor Electrabel was het van fundamenteel belang dat zij en zij alleen beslisten over de provisijs, weliswaar onder toezicht van het Opgvolgingscomité, en dat deze provisijs in handen van Electrabel zouden blijven en niet bij de Staat zouden terechtkomen. Maar nu zou een deel van hun provisijs toch afgeleid worden naar de Staat. Want de werkingskosten van het Opgvolgingscomité zouden door Electrabel betaald worden. Electrabel wist heel goed dat je met dit soort dossiers wel weet waar je begint, maar niet waar je eindigt. Door één artikel ergens in een programmawet te wijzigen, zouden later de provisijs kunnen worden aangesproken worden voor de financiering van andere overheidskosten, zoals de werking van het SCK of het opruimen van de nucleaire rommel in Mol-Dessel. Vande Lanotte had het dossier een voor hen heel gevaarlijke wending gegeven. Maar Electrabel kon niet meer terug. De regering had het dossier goedgekeurd en ze moesten mee vooruit.

Na advies van de Raad van State en een tweede lezing in de interkabinettenvergadering, dienden we het dossier op 22 januari 2003 in de Kamer in. We hadden ons aan een groot en lang debat verwacht. Het ging tenslotte om een berg geld. Het ging om de financiering van de afbraak van onze kerncentrales en het beheer van de honderdduizenden tonnen nucleair afval die daarbij vrij zouden komen. Het ging – niet in het minst – om het zoeken naar het moeilijke evenwicht tussen de rechten en de plichten van privé en overheid. Maar de parlementsleden zagen het anders. Het interesseerde hen geen moer. Het kostte ons zelfs een paar maanden om het wetsontwerp op de agenda van de Kamer te krijgen. Herhaaldelijk waren er niet genoeg parlementsleden in de commissie om tot de bespreking over te gaan. Op 19 maart lukte het dan toch. Er waren net genoeg parlementsleden om het wetsontwerp te bespreken. Na een korte toelichting door Olivier Deleuze, volgde de algemene discussie. Op minder dan twintig minuten waren de bespreking én de stemming rond. Er waren enkel een paar algemene opmerkingen en vragen. Geen enkel parlements lid had de teksten echt goed doorgenomen. Nog eens bleek hoe de energiedossiers in de periferie van de Wetstraat bleven hangen.

Is deze wet nu perfect? Neen. Maar vergeleken met de vroegere toestand – toen er nagenoeg niets was – is er een enorme vooruitgang. Bovendien bevat de wet een bepaling die het maatschappelijk debat over dit dossier zal voeden. Het door de wet opgerichte Opgvolgingscomité moet elk jaar een rapport publiceren. Zo zal de samenleving zicht krijgen op de problematiek, waardoor het debat gestimuleerd wordt. Het zal net zoals in de pensioendiscussie wel enkele jaren duren eer voldoende politici, journalisten en actoren in het middenveld dit dossier de aandacht geven die het verdient. Maar die evolutie lijkt me onafwendbaar. We kunnen er in dit dossier alleen maar op vooruit gaan.

HET FONDS OP LANGE TERMIJN: DE VERVUILER BEPAALT...

Tot 1980 beschikte ons land niet over een geschikte structuur om het radioactief afval op lange termijn te beheren. We produceerden ondertussen al twintig jaar nucleair afval (en dan laat ik Umicore nog buiten beschouwing dat al in 1922 radiumafval produceerde). Tot 1980 had het SCK zich op vrijwillige basis met de afvalproblematiek beziggehouden. Maar dat was niet meer houdbaar. In 1980 hield de overheid NIRAS boven de doopvont, de Nationale Instelling voor Radioactief Afval en Verrijkte Spleijtstoffen. NIRAS werd verantwoordelijk

voor het uitstippelen en toepassen van het beleid inzake het beheer van nucleair afval. NIRAS krijgt geen toelage van de overheid. NIRAS werkt immers volgens het principe “de vervuiler betaalt.” Wie nucleair afval overdraagt aan NIRAS, moet daarvoor betalen. Met dat geld kan NIRAS het afval stockeren en later bergen.

Die berging kost handenvol geld. NIRAS raamde in 2000 de kosten voor een bergingssite voor laagradiocatief afval op zo'n 500 miljoen euro (bouw, exploitatie en sluiting). Voor het andere afval schat NIRAS de kosten op 500 tot 1500 miljoen euro. Het feit dat die twee bedragen zo ver uit elkaar liggen, de hoogste raming is 300% van de laagste, wijst op de zeer grote onzekerheden omtrent de kosten van zo'n bergingssite. Als we beide bedragen optellen, komen we uit bij één tot twee miljard euro. NIRAS moet dus, als het binnen zoveel jaar begint aan een bergingssite voor nucleair afval, over een pak geld beschikken. Daarvoor werd een speciaal financieringsmechanisme uitgedokterd, het “Fonds op Lange Termijn” of FLT. Als iemand nucleair afval overdraagt aan NIRAS, waarbij NIRAS eigenaar wordt van het afval, moet hij een bedrag storten in dat Fonds. Dat geld wordt dan door NIRAS gebruikt om het afval op te slaan en het later te bergen. Het FLT is geïnspireerd op de pensioenfondsen en werkt volgens een kapitalisatiesysteem: de intresten die het fonds opbrengt, blijven in het fonds. NIRAS onderhandelde jaren met Electrabel over de oprichting van het FLT dat uiteindelijk begin 1999 operationeel werd (dus juist voor het aantreden van de regering Verhofstadt I). Eind 2003 was er in het FLT zo'n 50 miljoen euro. Het FLT zou volgens NIRAS moeten blijven functioneren tot 2093.

De centrale vraag met betrekking tot het FLT is wie beslist over de hoogte van bedragen die de producenten van nucleair afval moeten betalen aan NIRAS.

Als je een geneesmiddel wil registreren, dan betaal je een retributie aan de administratie die het dossier afhandelt. Want zo'n registratie heeft een kostprijs en de overheid rekent die kostprijs door aan degene die de dienst krijgt. De overheid stelt zelf de hoogte van de retributie vast. Ze kan en mag uiteraard overleggen met de sector, maar zij bepaalt uiteindelijk hoeveel de retributie zal zijn. De overheid moet wel redelijk zijn. De retributie moet “proportioneel” zijn met de gemaakte kosten. Als de overheid een onredelijke prijs zou vragen, zou de sector naar de Raad van State kunnen stappen en de schorsing van de overheidsbeslissing kunnen vragen. De Raad van State waakt er nauwkeurig over dat de overheid haar boekje niet te buiten gaat. Dit systeem bestaat in tal van andere sectoren en domeinen. Samengevat: de overheid verleent een dienst aan een persoon of bedrijf tegen kostprijs en een rechtscollege waakt erover dat die kostprijs redelijk is.

In de nucleaire sector loopt het niet zo. In de beste tradities van de energiesector wordt over de retributie die de producenten van nucleair afval betalen, onderhandeld en een conventie gesloten. NIRAS gaat met Electrabel, Belgonucleaire en FBFC (om de belangrijkste spelers te noemen) aan tafel zitten en samen onderhandelen ze over de prijs die zij aan NIRAS moeten betalen voor de overdracht van hun afval. Dat is toch sterk, niet? Ik ken geen andere sectoren waar dat gebeurt. Het betekent dat de producenten van nucleair afval mee bepalen hoeveel ze uiteindelijk betalen. Niet de vervuiler betaalt, maar de vervuiler bepaalt. Je creëert uiteraard ook een gigantisch belangenconflict. NIRAS wil het afval correct en veilig beheren. Wat de kostprijs omhoog kan drijven. Maar Electrabel en co willen uiteraard zo weinig mogelijk betalen en zullen tijdens de onderhandelingen hard pleiten voor een laag tarief. Zo dwingen ze NIRAS om goedkoper en dus minder veilig te werken. Via de techniek van deze conventies beslissen de producenten van nucleair afval dus mee over de wijze van afvalbeheer en de veiligheidsvoorschriften. Dat komt neer op een semi-privatisering van het beleid inzake nucleair afval.

Olivier Deleuze pikte dat uiteraard niet en deed een test. Een filiaal van Electrabel, Synatom, had met NIRAS een conventie gesloten over “verglaasd” hoogradioactief afval. Dat was afval afkomstig van de opwerking van kernbrandstof. Verglaasd afval maak je door afval te vermengen met een speciale soort gesmolten glas. Daarna giet je het in een stalen container. Synatom ging dat afval overdragen aan NIRAS en daarvoor aan NIRAS een retributie betalen. Olivier Deleuze vroeg aan NIRAS de conventie over de modaliteiten van deze overdracht. “Vertrouwelijk”, klonk het. Tiens, NIRAS viel toch onder onze bevoegdheid? Sinds wanneer kon een overheidsinstelling weigeren documenten te geven aan de bevoegde minister? NIRAS speelde het hard en bewoog niet. De zaak werd uiteindelijk op de kern, de vergadering van de eerste minister en de vice-premiers, besproken en beslist. De leden van de kern en Olivier Deleuze kregen een kopie van de conventie, maar het document mocht onder geen enkel beding verspreid worden. Deze anecdote zegt alles over het ultravertrouwelijke karakter van deze conventie.

Stap twee was de analyse van het document. Maar dat viel tegen. De conventie was gesloten voor de periode van 1995 tot begin 2006. We zaten dus vast. NIRAS had zich juridisch vastgeklonken. Er viel geen jota te wijzigen aan de afspraken met de sector. Wij waren bevoegd tot 2003 en zouden dus de periode na 2005 niet meer kunnen regelen. We hadden geen marge om een eigen beleid te voeren.

Wat betekent dit nu? We hebben volgens NIRAS zeker 1,5 miljard euro nodig voor de financiering van het FLT. Dat fonds wordt stap voor stap gefinancierd door de producenten van nucleair afval, die mee beslissen over hoeveel zij betalen. De bedragen worden vastgelegd in vertrouwelijke conventies, waarover de inspectie van financiën geen advies geeft. Het Rekenhof wordt ook op afstand gehouden. De regering moet ze niet goedkeuren. En van het parlement zwijgen we maar helemaal. Ik ken geen overheidssector waar over zo'n grote bedragen door zo weinig mensen beslist wordt en dan nog zonder enige controle door de gespecialiseerde diensten zoals de Inspectie van Financiën of het Rekenhof.

Wat zou het alternatief geweest zijn? Vrij simpel. Een wijziging van het koninklijk besluit dat de activiteiten van NIRAS regelt, waardoor de financiering van het beheer van nucleair afval door de regering wordt geregeld, na advies van NIRAS en na overleg met de producenten van nucleair afval. Het systeem dat in zoveel andere sectoren bestaat en functioneert.

Waarom maakten wij daar geen werk van en lieten wij deze situatie voortduren? Op de eerste plaats omdat alles vastgebetonneerd was in een conventie die liep tot begin 2006, meer dan twee jaar na het einde van de legislatuur. Aan die conventie viel niet te tornen. We hadden aan de regering kunnen voorstellen om het koninklijk besluit te wijzigen zodat er na 2005 niet meer met conventies zou kunnen worden gewerkt. Ik heb die piste in de wandelgangen getest, maar dat was onbespreekbaar. We waren al de lastige jongens met onze kernuitstap, het klimaatbeleid, de windmolens in zee en noem maar op. Nu zouden we ook hier de grenzen gaan verleggen. Njet over heel de lijn. Zoals ik in het tweede deel zal toelichten, heeft Olivier Deleuze tal van conventies in de energiesector kunnen opblazen of vervangen door een wet. In twee dossiers lukte dat helaas niet, in dit dossier en in dat van de crisisvoorraden van aardolieproducten, waar ik straks op inga. Het gevolg is dat NIRAS momenteel met de afvalproducenten een nieuwe conventie voor de periode 2006-2015 aan het onderhandelen is. Ver van pers en parlement en andere stoorzenders, zoals dat in de goede oude tijd overal in de energiesector het geval was.

Helaas is daarmee de kous niet af. Absurdistan is een groot land. Wat volgt, is behoorlijk ingewikkeld, maar het gaat om veel geld en verdient dan ook alle aandacht. De Belgische Staat zou volgens NIRAS en Electrabel mee moeten betalen voor de berging van nucleair afval. Vreemd? De Staat heeft toch geen kerncentrales? Klopt, maar de Staat heeft wel jaren terug de nucleaire sites BP1 en BP2 overgenomen, de nucleaire kerkhoven in Mol-Dessel. De sanering ervan is nog aan de gang. Daarbij verdwijnt er geen nucleair afval. Het wordt gesorteerd, behandeld en verpakt, zodat het afval gestockeerd kan worden en, zo hoopt men, later geborgen. Het stockeren en vooral het bergen van nucleair afval kost massa's geld. Volgens NIRAS en Electrabel zou de Staat, als eigenaar en verantwoordelijke voor dat afval, mee moeten betalen voor de opslag en berging van het nucleair afval. Anders gezegd: als er in 2015 een site wordt gebouwd voor al het laagradioactief afval van België, dan zullen jij en ik een deel ervan hebben betaald. De Belgische overheid zal daar haar afval bergen. De redenering van NIRAS en Electrabel is simpel: "Iedereen gelijk voor de wet, de vervuiler betaalt. Wie nucleair afval produceert, betaalt mee voor de berging." Mijn nucleair adviseur zag het anders: "De Staat is al zo goed geweest om destijds die rommel over te nemen en te saneren en nu zou de Staat, de belastingbetaler dus, ook nog eens moeten meebetalen voor de berging! Onaanvaardbaar!" We hebben er daarom nooit een frank voor op tafel gelegd. Het dossier verhuisde naar de volgende regering. Hoe het precies zal lopen en welke bedragen de belastingbetaler eventueel op tafel zal moeten leggen, zal de volgende jaren beslist worden tijdens de discussies over de financiering van de berging van het nucleair afval. De financiering van het FLT en de eventuele bijdrage van de Staat is het grootste nucleaire dossier van de volgende jaren. Niet alleen omdat het om veel geld gaat, ook omdat de paarse regering moet kiezen tussen twee pistes: ofwel zoals tijdens paarsgroen pacts en conventies vervangen door wetten, ofwel verder met de privé-sector in alle discretie akkoorden sluiten. Een discussie die op het eerste gezicht louter technisch is, gaat in feite over het wezen van de democratie zelf.

NET NIET DE BOCHT UIT...

Ik eindig dit hoofdstuk met het relaas van de mislukte beleggingspolitiek met geld voor de berging van nucleair afval, een dossier waarin we net niet kopje onder gingen. Hierboven had ik het al over het Fonds op Lange Termijn, het FLT. Ik licht hier eerst het beleggingsmechanisme toe aan de hand van een voorbeeld. Electrabel draagt vaten met nucleair afval over aan NIRAS. NIRAS zal dat afval nu opslaan en later bergen. Daarvoor betaalt Electrabel bij de overdracht een bepaalde som geld, zeg maar een bijdrage. Zodat NIRAS later geld heeft om dat afval te bergen. Hoe berekent NIRAS die bijdrage? NIRAS heeft geschat hoeveel de berging van het afval binnen zoveel jaar zal kosten. Maar dat geld moet maar op dat moment beschikbaar zijn. Zolang het geld niet nodig is, wordt het belegd. Bij het berekenen van de bijdrage die Electrabel vandaag moet betalen, houdt NIRAS rekening met het rendement van die beleggingen. Hoe meer dat geld al die jaren opbrengt, hoe minder Electrabel zal moeten betalen om zijn afval aan NIRAS over te dragen. Aangezien er de eerste jaren nog geen afval geborgen wordt, zal het geld gedurende vele jaren intrest opbrengen en zal het rendement van die beleggingen dus heel belangrijk zijn. Een voorbeeld: Bij een jaarlijkse intrest van 6% moet wie in 2010 500 miljoen euro nodig heeft om een bergingssite te bouwen, in 2000 279 miljoen euro ontvangen. Brengt de belegging jaarlijks maar 3% op, dan moet je in 2000 372 miljoen euro ontvangen om in 2010 die 500 miljoen te hebben, of dus 33% meer... De echte berekeningen zijn uiteraard veel ingewikkelder, maar dit geeft aan hoe belangrijk de intresten op die beleggingen zijn.

In de vorige paragraaf lichtte ik de grote lijnen van de werking van het FLT toe. Belangrijk is dat de afvalproducenten, Electrabel op de eerste plaats, afdwongen dat ze de beleggingspolitiek van het FLT actief konden meesturen. Er werd immers in de conventie bepaald dat Electrabel lid zou zijn van een opvolgingscomité van het FLT. Dat comité zou in de praktijk de beleggingspolitiek van het FLT bepalen. Voor een buitenstaander lijkt het misschien vreemd dat een privé-bedrijf (Electrabel dus) de beleggingspolitiek van een overheidsinstelling (NIRAS) mee bepaalt, maar in het Belgische energiewereldje was dat de logica der dingen.

In september 2002 vroeg ik NIRAS hoe het zat met hun beleggingen. Het beursklimaat was immers totaal omgeslagen en ik wou checken hoe het zat met het rendement van de beleggingen. De “SWAP”-affaire van minister Maystadt lag nog in het geheugen van de Wetstraat: ambtenaren hadden achter de rug van de minister risicovolle financiële constructies opgezet. Toen dat aan het licht kwam, kostte dat de minister bijna zijn kop. In januari 2003 kreeg ik een verslag over de beleggingspolitiek van NIRAS met details over hun financieringsbeleid. Een belegging in SICAV's van zestien miljoen euro bleek nu nog acht miljoen euro waard te zijn, een “latente minwaarde” dus van 50% !” Latent, want zolang je niet verkoopt heb je geen verlies. Je moet dus gewoon wachten tot de koersen weer stijgen en verkopen op het goede moment en je winst boeken. Zo luidt de theorie. Maar zo werkt het niet in de Wetstraat. De cijfers deden me duizelen: 50% minwaarde. Voor een financieel expert was dit niet uitzonderlijk. Zovelen hadden in die jaren op dergelijke beleggingen belangrijke verliezen geboekt. Maar een overheidsinstelling die gelden voor de berging van nucleair afval belegt en daarop minwaarden boekt van 50%? In de Wetstraat betaal je daarvoor een hoge prijs. Ik zag het schandaal al. Deleuze vroeg me onmiddellijk het dossier naar minister voor begroting Vande Lanotte te sturen en te overleggen met zijn medewerkers. Beleggingspolitiek was strikt genomen eerder de bevoegdheid van minister van financiën Reynders, maar goed, dan kon je even goed met Electrabel of NIRAS-voorzitter Streydio rechtstreeks gaan onderhandelen. Het kabinet Vande Lanotte was het onmiddellijk met ons eens: “NIRAS mag géén euro meer in SICAV's beleggen, ze mogen alleen nog staatsobligaties kopen, punt uit! Als het binnen tien jaar verkeerd afloopt, zal de Staat de verliezen moeten dekken en dat willen we absoluut vermijden!”

Ik wist dat Electrabel zich daartegen keihard zou verzetten. Historisch gezien hebben beursbeleggingen altijd meer opgebracht dan staatsobligaties. Als je NIRAS verbiedt om beursbeleggingen te doen, zullen de geldmiddelen die NIRAS op lange termijn belegt, minder opbrengen. En dus zal NIRAS de tarieven die het aanrekent aan Electrabel en de andere producenten van nucleair afval moeten verhogen. Sinds de vrijmaking van de elektriciteitsmarkt hield Electrabel de hand op de knip en dus leek me dit een heel moeilijk dossier. Het toppunt was: ambtenaren van de administratie energie hadden zowat alle vergaderingen van het opvolgingscomité van het FLT bijgewoond, zonder dat wij het wisten. Zonder dat ze ons gerapporteerd hadden. We zaten dus helemaal vast. Alleen al het feit dat de administratie energie aanwezig was geweest, zou voor de pers en de oppositie het bewijs geweest zijn dat Deleuze met de beleggingspolitiek van NIRAS had ingestemd. Merde. De enige strategie die Olivier en ik zagen, bestond erin het dossier in stilte achter de schermen voor te bereiden, een koninklijk besluit op te stellen dat de beleggingspolitiek van NIRAS zou beperken tot staatsobligaties om het vervolgens zonder veel debat en heisa door de ministerraad te krijgen, dit alles in overleg met Vande Lanotte.

Stap één was het gemakkelijkst: we vroegen NIRAS uitleg over de minwaarden en kregen een zeer uitvoerig antwoord. Met bladzijden en bladzijden over al de maatregelen die ze genomen hadden om dit te voorkomen. “Ons Asset Liability Management stond op punt”, heette het, “en Frank Russel International is toch een heel grote consultant. We hebben echt als

professionelen alle garanties voor een goede beleggingspolitiek ingebouwd.” Voor mij een reden te meer om met een dergelijke beleggingspolitiek te stoppen: als zoiets kan gebeuren ondanks zoveel garanties! Dan het koninklijk besluit opstellen. Ik kon uiteraard niet aan de administratie of aan NIRAS vragen om het te schrijven, want dan zou de hele keet onmiddellijk in de fik staan. Ik schreef dan maar zelf een besluit, één artikel lang. De jurist op het kabinet las de tekst na, wijzigde wat punten en komma's en klaar was kees. Op 21 maart was er directiecomité bij NIRAS. Ik woonde als regeringscommissaris de vergadering bij. In de marge kwam de beleggingspolitiek van NIRAS ter sprake. Voorzitter Streydio ging even in op de kwestie. Ik fietste er slordig rond: “We moeten dat inderdaad bij gelegenheid eens grondig bestuderen. Ik ben het met u eens, voorzitter, dat dit dossier alle aandacht verdient.” Een paar straten verder in ons kabinet lag een kant en klaar koninklijk besluit op mijn bureau.

Drie dagen nadien organiseerde ik een interkabinettenvergadering en gooidde ik het hele dossier op tafel. Ik sprak alleen over de minwaarden, de financiële aspecten dus, niet over de gevolgen voor de tarieven voor het nucleair afval. Anders zouden de liberalen zeker een prijs vragen in een ander dossier. Ze zouden dit dossier nooit laten passeren als ze beseften dat mijn tekst miljoenen euro's per jaar aan Electrabel zou kunnen kosten. De sp.a steunde me uiteraard. Bovendien kreeg ik de steun van de medewerker van de eerste minister. Hij hechtte zeer veel belang aan het goed beheer van de staat en het zuinig omgaan met overheidsmiddelen en vond ons voorstel dus een evidentie: “Geen risico's nemen, collega's, geen toestanden à la SWAP van Maystadt, laten we dit snel goedkeuren”. De tekst werd, op een paar technische opmerkingen na, aanvaard en werd vier dagen nadien door de ministerraad goedgekeurd zonder discussie. 't Was gelukt. We hadden het dossier er in spoedtempo door gejaagd zonder schade in de pers en zonder een prijs te betalen in een ander dossier. Achteraf vernam ik dat de sector en enkele vooraanstaande nucleofielen enorme druk hadden uitgeoefend op de PS en de MR, maar zonder resultaat. De nucleofielen in overheid en privé, die gedurende decennia ver van de schijnwerpers heimelijk hun potje gekookt hadden, werden nu verrast door een zelfde heimelijke strategie van twee groene oelwappers. Aan weinig dossiers heb ik die vier jaar zo'n voldoening gehad. De kern van de zaak was immers ethisch: het risico dat onze kinderen en kleinkinderen ongevraagd een gepeperde factuur in de bus zouden krijgen wegens financiële avonturen bij NIRAS was de wereld uit.

Nawoord

Over de sanering van BP1 en BP2 kan ik kort zijn. Die gaat gewoon door. De financiering is wettelijk gewaarborgd. Jij en ik en alle andere elektriciteitsverbruikers betalen jaarlijks samen 55 miljoen euro voor de sanering, en dat nog vele, vele jaren.

NIRAS is begonnen aan een tweede inventaris. Die moet klaar zijn eind 2007.

De wet over de nucleaire provisies is in uitvoering. Het duurde wel ettelijke maanden alvorens minister Moerman het Opvolgingscomité oprichtte, maar het bestaat nu en functioneert. Het is nu wachten op de eerste rapportering.

Het laatste dossier – de beleggingspolitiek van NIRAS – zorgde voor heel veel commotie.

NIRAS berekende wat de meerkosten zouden zijn voor de producenten van nucleair afval van de nieuwe regeling: 41%. Dat zijn inderdaad enorme meerkosten. Ons koninklijk besluit heeft dus echt wel negatieve gevolgen voor de concurrentiepositie van de Belgische nucleaire elektriciteit. Vroeger, toen Electrabel over een monopolie beschikte, kon het bedrijf die extra kosten gewoon doorrekenen aan de consument. In een goed functionerende markt is dat uiteraard niet meer evident. De kostprijs van de nucleaire elektriciteit is dus gestegen. Nu ja, die meerkosten voor Electrabel zijn gewoon de prijs voor het minimaliseren van het risico om binnen tien of twintig jaar een nieuw, gigantisch nucleair passief te hebben. Dat dan toch zou

worden doorgeschoven naar de man in de straat. Ik blijf dus 200% achter onze beslissing staan. Electrabel lobbyde hard om ons koninklijk besluit te wijzigen. Op de raad van bestuur van NIRAS van 26 september 2003 werd de zaak besproken. Maar de raad speelde het voorzichtig. Hij vroeg de regering niet om de beperkingen inzake beleggingen volledig op te heffen. De raad van bestuur van NIRAS vroeg enkel om ook overheidsobligaties van andere dan de Belgische overheid te kopen (bijv. van andere lidstaten van de Europese Unie). De regering ging daar trouwens nog niet op in. Nu ja, wie ook in de toekomst nog minister voor energie zal zijn in dit land, het lijkt me weinig waarschijnlijk dat hij of zij de collega's in de regering ervan zal willen of kunnen overtuigen om de beperkingen volledig op te heffen. Wie gaat zo 'n risico durven nemen? Ik denk dat we in dit dossier een "point of no return" bereikt hebben. De voorzichtige houding inzake het beleggen van de geldmiddelen van NIRAS lijkt me definitief gewaarborgd.

In het belangrijkste dossier zijn we nog geen stap verder: het zoeken naar een oplossing voor het middel- en hoogactief radioactief afval. Onderzoekers overal ter wereld produceerden honderden bladzijden met onderzoeksresultaten en telkens weer luidde het besluit: "Deze problematiek vergt nader onderzoek."